

ВСИЧКИ НИЕ ЖИВЕЕМ НА ГРАНИЦАТА НА ДВЕ КУЛТУРИ И ДВА ЕЗИКА – ЧЕШКИЯ И БЪЛГАРСКИЯ. ЕДИНИЯТ НОСИМ В СЕБЕ СИ ПО РОЖДЕНИЕ, А С ДРУГИЯ СЕ СБЛИЖАВАМЕ И СРАСТВАМЕ ДЕН СЛЕД ДЕН. В КРАЙНА СМЕТКА ИЗГРАЖДАМЕ ТРЕТИ, СОБСТВЕН, СМЕСИЦА ОТ ДВАТА И РАЗБИРАЕМ САМО ОТ ДРУГИТЕ „ГРАНИЧНИЦИ“ КАТО НАС. ДОБРЕ ПОЗНАВАМЕ ИЗМОРИТЕЛНОТО ТЪРСЕНЕ НА НУЖНАТА ДУМА НА СЪОТВЕТНИЯ ЕЗИК, КОЕТО НИ Е НАУЧИЛО ДА УВАЖАВАМЕ ОНЕЗИ, КОИТО БЕЗ ЗАСЕЧКА ПРЕВЕЖДАТ ОТ ЕДИНИЯ НА ДРУГИЯ НАШИТЕ ДУМИ И ДОКУМЕНТИ, ФИЛМИТЕ, КНИГИТЕ И ЗАКОНИТЕ. ЕДИН ОТ ПРЕВОДАЧИТЕ, ЗА КОИТО ТОВА Е SNĽEV JEJICH VEZDEJŠÍ, Е **ВАЛЕНТИНА МЮЛЕРОВА**.

Обикновено извън кадър.

Разликата между „метрология“ и „метеорология“

Много от нас я познават. Най-често я виждаме със съсредоточено изражение, изпъната като войник на официален парад, застанала „до“ и малко „отзад“ – точно според етикета – на най-важната личност в съответната делегация – премиер, министър, посланик или бизнесмен. За последно я видяхме в близост до премиера на България, Бойко Борисов, по време на посещението му в Прага.

Каква е дефиницията за превод, Валентина?

Посредничество при осъществяването на комуникация между хора, говорещи или пишещи на различни езици. Той в никакъв случай не може да бъде буквален, дума по дума. Това е най-зле разбраният превод. Далеч по-близо до истината е едно шеговито сравнение, което казва, че преводът е като жената – или е хубав, или е верен. Но не може да бъде и двете. Преводът е семантика. Преводът е възпроизвеждане на смисъла на казаното.

Какви са видовете устен превод и какво представляват?

Най-трудният и най-малко комфортният е високият конферентен консултатив. Той изисква от преводача уменията да си прави преводачески бележки. Няма регламент по какъв начин да ги прави, зависи изцяло от него каква система ще си изгради. При този вид превод гово-

рителят говори, без да прави паузи за превод. След като приключи, преводачът е длъжен да възпроизведе наведнъж целия текст. Този превод е най-труден за преводача, най-лесен за говорителя и най-скучен за слушателя, който трябва да изслуша и двете версии, едната от която не разбира. Такъв превод е необходим например по време на презентации или заседания на парламентарни групи.

Обикновеният консултатив е, когато през няколко изречения говорещият прави паузи. Той е по-труден за говорителя, който трябва да внимава да не изпусне нишката на мисълта си и да бъде способен да я навърже след паузата за преводача. За много хора, които не са свикнали да бъдат превеждани, това е сериозен проблем.

Симултантният, кабинен превод, съпътства големите конференции, на които се превежда от няколко езика. Задължително е в кабината да бъдат двама, тъй като пълната концентрация, каквато преводът изисква, е възможна в продължение на 15–20 минути. След това умората се отразява на качеството на превода.

Симултантният превод е любимият ми. Защо ли? Защото съм скрита и мога да си разреша дребни удобства, като това да си сваля самото и обувките, например. Можеш ли да си представиш как би изглеждало, ако си разкопчаеш блузката, седнала на масата за преговори?

Какъв трябва да бъде преводачът? Какви данни са необходими?

Преводачът трябва да има дълбоки, солидни и всестрани познания. Трябва да работи върху себе си активно, всеки ден. Да усъвършенства познанията и компютърните си умения. Да, и тях, защото когато преди 30 години започнах да превеждам, пишех на стара пишеща машина и имах два речника от 50-те години. Днес и да ме убият, не бих се върнала в такава ситуация. Не мога да си представя качествен превод без издирване в интернет, без интернет речници, без кръстосани референции и без текстов едитор и контрол на правописа.

Забавлявам се, когато правя коректури на преводи и видя как някой бърка „метрология“ и „метеорология“, „статика“ и „статистика“.

Преводачът трябва много да внимава, тъй като ако работата му не е качествена – някой ще пострада и на първо място собственото му реноме.

За съжаление, тенденцията да се търси бързото и евтиното неминуемо се отразява на качеството на преводите. Евтиният преводач рядко е добър преводач. Лош конкурент са и компютърните преводачески програми. Мога да си представя, че след 5–10 години така ще се усъвършенстват, че ще ни вземат работата. Но поне засега, компютърните преводи са източник най-вече на смях и шеги.

Винаги незабележима – но на първа линия.

Уточняване на детайлите – с посланик Здравко Попов.

Къде дебнат трудностите?

В специализираната терминология. На място не мога да измисля „горивния прът в АЕЦ-а“, нали? Трябва да го знам. Друг е въпросът, че може да не ми се наложи да го използвам. Много подготовка изискват специализираните преводи. Когато превеждам на лекарска конференция, в която участват например 300 лекари, трябва да науча цялата терминология – не само какво е например „рандомизирано двойно сляпо проучване“.

И все пак, без да подценявам професията мисля, че всичко е въпрос на тренинг. Мисълта трябва да се упражнява, паметта да е тренирана и да бъде приятел, а не враг. Ако говорещият използва специален термин и аз не знам каква точно е разликата (например на чешки соб/лос?) трябва по някакъв начин, без обаче аудиторията да разбере, да заобиколя и превода и то, естествено, без да изопачавам съдържанието и смисъла на казаното.

На по-високо ниво добрият превод изисква съдържанието да бъде преведено според културата на съответната страна. Без да бъде правена цензура, на каквато преводачът няма право, изказването трябва да бъде приспособено към разбирането на другата култура.

Много трудно преводими са поговорките, за които трябва да бъде намерен еквивалент. Спомням си случай с един колега, който превеждаше от холандски по време на търговски преговори. В един момент представителят на холандската делегация, недоволен от договора, който обсъждаха, заяви, че въпросният договор прилича на прилеп. Преводачът не успя да схване смисъла, с което предизвика недоволството на холандеца, който го попита как може да не

знае какво е прилеп! Впоследствие стана ясно, че изразът „като прилеп“ означава „нито риба – нито рак“. Това са нюансите, които изискват познание на културата и езиковите средства на езика, на който превеждаме. Затова е толкова добре да превеждаме на родния си език. Между другото, в Европейската общност всеки преводач превежда от чужд – на родния си език. Това е предпоставка.

По време на симултанния превод преводачът изразходва точно толкова енергия, колкото и миньорът в мината.

Колко изморена се прибираш вечер след превод?

Много. Според някои лекарски изчисления, по време на симултанния превод преводачът изразходва точно толкова енергия, колкото и миньорът в мината. Причината е в мозъка, за който е доказано, че изразходва най-много от всички телесни органи. По време на симултанния превод преводачът трябва да слуша и да осмисля чутото и едновременно с това да превежда и да внимава за смисъла на превода. В мозъка са включени много повече центрове и той работи на високи обороти. Сигурно затова всеки път след превод огладнявам!

Когато започнах да превеждам, съпругът ми не можеше да проумее от какво толкова се изморявам – седиш, казваше ми, возят те с хубави коли, какво толкова? Как да му обясня? Само който не е превеждал, не знае какво е. Разбра ме (и го призна!), едва когато самият той започна да работи с чужденци и да се връща изморен.

Днес тенденцията е да се говори на английски. Как се отразява тя на т.нар. „малки езици“?

Според мен е знак на уважение към госта да му бъде осигурен преводач на неговия роден език. По този начин той ще се чувства далеч по-комфортно. Да не говорим за случаите, когато гостът се притеснява да признае, че английският му език не е на необходимата висота. За съжаление, истината е, че т.нар. „малки езици“ наистина са все повече и повече изтласквани от английския.

Най-голямата простъпка за преводача?

Да наруши конфиденциалността. Не е коректно да говори за хората, с които се е срещнал, за това как са се държали, какво са казали и правили. За такова нещо може да бъде подведен под наказателна отговорност. Преводачът е инструмент за комуникация и не бива да надхвърля ролята си. Той е ангажиран и платен, за да посредничи при комуникацията. Той не е приятел, не е компаньон, не може нито да забавлява гостите, нито да разговаря с тях свободно. Той превежда. Точка.

На кои невероятни – за лаика – места можем да срещнем съдебния преводач?

Може би сватбите са такова неочаквано място. Там ни викат в случаите, когато единият от младоженците е чужденец и не говори местния език. Съдебният преводач е необходим, за да не поиска после въпросната страна анулиране на брака под претекст, че не е разбрала за какво става въпрос. В случая преводачът също подписва документите, гарантирайки, че чужденецът е разбрал смисъла на казаното. Обичам да превеждам на

На пост – както винаги.

Записвайки – за да бъде точна

сватби и трябва да кажа, че е много приятно.

Превеждаме и на изпити за шофьорска книжка, в противен случай транспортният инспекторат не я признава. Съдебен преводач се ангажира по време на нотариални записи, в процеса на учредяване на фирми и др. Не на последно място съдебният преводач, чиято дейност е регламентирана със закон, е длъжен да предоставя услугите си на държавата – съдилища, полиция, прокуратура и т.н.

От значение ли е външният вид на преводача?

До толкова, до колкото е пределно ясно, че трябва да е приличен. Има обаче дипломатически протокол, който постановява как трябва да бъдем облечени и обути. Не мога да си представя, че ще отида на официална среща с високи топчета, червено лакирани нокти, дълбоко деколте и минижуп. Не става. Трябва да имаме семпъл, солиден, незабележим, скучен външен вид. Сиво и черно, бяла блузка. Сиво мишле, което не бива да привлича вниманието върху себе си. Най-важният е официалният гост.

Има ли и весели случки в напрегатните дни?

Спомням си една висока среща, където имаше 16 кабинни и се превеждаше от 16 езика. В такива случаи симултантният превод се осъществява чрез пилотния език и пилотната cabina. Пилотен е онзи език, на който говори говорителят. Всички останали се включват към пилотната cabina и превеждаме нейния превод. Прави се двоен превод. Преди началото всички преводачи се бяхме събрали и обсъждахме реда

на изказванията и кои ще бъдат пилотните кабинни. В този момент един млад колега, няма да спомена езика, се обади и с много декларативен тон каза, че: „Аз няма да пилотирам. Аз самолети не обичам!“ И ни стана ясно, че когато му дойде редът, ще чуем още доста странни неща...

Разрешават ли ви се капризи?

Водата. Без бутилчици с вода не работим! Водата, освен това, трябва да не е нито много студена, нито много топла, да не е газирана и да не е овкусена. В това отношение сме много специални, но водата наистина е много важна, тъй като устата пресъхва. А ръка за ръка с пиенето на вода върви търсенето на т.нар. rest rooms, в които можем да си напудрим нослетата. Проблеми настъпват, ако делегацията е съставена от млади хора, които са издръжливи и ентусиазирани и не правят паузи – истинско наказание!

Къде дебнат рисковете на професията?

Преводачът може да бъде набежден – и аз имам колежки, които са преживели подобни критични ситуации – че е превел невярно и неточно, с което е попречил например на сключването на договора, за който е ставало въпрос. Единственият изход в такъв случай е съдебен процес. Това струва много пари и много нерви. Затова професионалният преводач трябва да бъде застрахован против причинени от професията му вреди. Задължително.

Коя е най-вкусната храна, която си опитвала по време на превод?

Сервирани са ми най-големите деликатеси, но до там приключва

и аз се прибирам в къщи още погладна заради вкусния вид на блюдата, които не съм успяла дори да опитам. Няма как. При условие, че двама човека водят разговор, преводачът не може да яде. Но се утешаваме с мисълта за положителния ефект на подобна (недоброволна) диета, за талията, например. Освен това ако хапна – мога да реша и да поспя. Още по-хубаво, нали?

Не ти е лесно. Още ли не си намразила професията си?

Напротив – обичам си я и то много. Не бих искала да бъда принудена да я заменя с друга. Харесва ми, че е всестранна и разнообразна. Всяко събитие е уникално, при всяко се запознавам с нова терминология и с нови хора, имам различни и скъпи преживявания. Благодарение на нея съм получавала достъп до места, където не всеки може да влезе: от рудник и доминна пещ до правителствени дворци. Кара ме постоянно, всеки ден да уча и това е едно голямо предизвикателство. Превеждам вече почти 30 години и бих казала, че чуждият език е като огромно море – колкото по-навътре влизаш – толкова по-дълбоко става и усещаш, че не можеш да обхванеш всичко. Безкрайно е. Има още много какво да уча. Най-малко още 30 години!

Кое ти носи удовлетворение?

Когато клиентът ме похвали, когато каже „good job!“.

Ти пожелаеш заключението да е твое?

Защото искам да благодаря първо за твоя интерес, проявен към моята малка личност и най-вече на всички читатели, които прочетоха този разговор до край. ■